

Ajakirjandus on hukas!?!...

Helle Tiikmaa, Eesti Ajakirjanike Liidu juhatuse aseesimees, vabakutseline ajakirjanik

Pärnus loomerahva pleenumil 2.04.2017

Ajakirjandus on hukas. Kõmu täis, ei tegele olulisega – vähemalt mitte piisavalt. Hoolib vaid klikkidest ja reitingust, on pealiskaudne ja kallutatud ja lausa rumal. Valeuudiseid levitav ehk siis moodsamalt nimetatuna tõejärgse ajastu tõepõhjatü meedia. Tuleb tuttav ette?

Tegelikult pole selles kõiges midagi uut. Nagu noorus on hukas, nii on ka ajakirjandus alati hukas. No ja koos ajakirjandusega on muidugi hukas ka ajakirjanikud. Keda ma siin täna esindan – ka neid, kes ei ole mind valinud.

1930dal aastal Eesti Ajakirjanike Liidu korraldatud ühiskonnategelaste arvamusküsitluses heideti ette toona alles väga noorele ajakirjandusele üsna sarnaseid vigu - kõmulisus, pealiskaudsus, kallutatus, ekslikkus. Ja ajakirjanikud ise tõdesid: „*Peale valitsuse, parlamendi ja ametnike on meil alaliselt kõige kibedama arvustuse ja siunamise märklauaks ajakirjandus*“.ⁱ

Kuna me siin veidi ka eelmist pleenumit meenutame, siis siinkohal üks kild ka seal peetud kõnest – Allan Kullaste, siis ENSV Tele-raadio komitee esimees, kelle sõnul „*paljud ajakirjanikud minetasid seisakuajastul ideede väljamõtteleja rolli ning muutusid etteantud teemadel artiklite ja saadete koostajaks. ... Neis jäi vajaka ajakirjaniku südameverest, nagu see on võimalik ainult siis, kui ajakirjanik-looja tunnetab, et ta peab oma teemadega avalikkuse ette tulema*“.ⁱⁱ

Seda viimast vaatenurka, aga märksa lakoonilisemalt võtab minu meelest kokku üks Juhan Peegli soovitus tudengitele – „*kui saad, ära kirjuta*“. Ehk siis kirjuta vaid sellest, millest ei saa vaiki olla. See ongi tegelikult see päris ajakirjandus, see avalikkuses mõjukas, hea, tõene ja hinnaline.

Eestis on sellist ajakirjandust, aga selle märkamine laiema ja märksa lärmakama meedia, meelelahutaja ning kasutoovaid klikke teeniva skandalisti kõrval on praegu keerulisem kui eespool nimetatud aegadel. Sest kõike on palju enam, tekste, infot, pilte, aga ajumaht on meil ikka sama ja aeg pole ka sugugi aeglasemalt liikuma hakanud, et suudaksime rohkemast aru saada.

Eestis on ikka veel ka selliseid ajakirjanikke, kes seda head ajakirjandust teevad.

1930-da aasta kommentaaris Ajakirjanike Liidu ajakirjas Öitsituled on ajakirjanduse kohta käivale kriitikale antud ka toonaste ajakirjanike vastus: *Igal rahval on ajakirjandus, millist ta väärrib ja tahab*ⁱⁱⁱ.

Millist aga te tahate? Näiteks toon Eesti Kultuuri Koja pöördumise ERRi poole, kus nõutakse enam kultuuri – uudiste kujul. Ehk siis ajakirjandus kui teadetetulp.

Ajakirjanduse üks roll on aga olla ühiskonna peegliks ning ei ole mõtet kurta peegli üle, kui nägu viltu või vaatamiseks valitud kõverpeegel.

Ühiskonnakordade vahetusel 90datel oli selgelt näha, et ajakirjandus on jõud, mille abil saab liigutada mägesid. Kas tekitas see hirmu poliitikuis ja himu äritegelastes, aga viimased veerandsada aastat on Eesti ajakirjandus tunnistanud äritegevuseks ennekõike. Ja väidetud, et nii on ju ka igal pool mujal. Kuid meil oli vaba ajakirjandus kui kultuur nõrgematel juurtel.

Äri ajakirjanduses on selle väljaandmine ja ajakirjanik ei pea olema äriteenija, kes täna on ajakirjanik, aga homme midagi muud. Ajakirjanik on siiski kultuuri kandja ja looja, kes küll ei mõtle asju välja kirjaniku kombel, vaid vahendab tegelikkust.

Levimas on arvamus, et igaüks, kes kuskil avalikkuses mingil moel sõnu ritta seab, ongi kohe ka ajakirjanik ja see, mis ta valmis teeb, ajakirjandus. See ei ole isegi mitte meedia, ajakirjanduselaadne toode. Kuid selline arvamus, eriti kui seda levitavad mõjukad arvavad, devalveerib head ajakirjandust, mis ei põhine kellegi emotsioonil ja arvamusel, vaid siiski faktidel ja analüüsil, järelemõtlemisel ehk toimetamisel.

Meil on tõesti suur sõnavabadus ja kõikvõimalike tehnoloogiliste uuenduste tulemusena avalikus keskkonnas lausa lahvatanud arvamustepaljusus. Igaühel on võimalik oma mõtted nõ turule tuua. Selle vabaduse nuripoolteks on ärakuulamise puudus ja sarnaste ringi kapseldumine.

Arvamusi ja mõtteid vahetatakse tihti nendega, kes juba nagunii samamoodi mõtlevad ja keda ei olegi vaja veenda. Eks toimu midagi sarnast siingi praegu.

Ühelt poolt on raske rääkida ju nendega, kes asjast midagi ei tea. Aga teiselt poolt – erinevus hirmutab. Postimehe arvamusiidrite lõunal ütles Marju Lepajõe, et *see, millega meedia, poliitiline avalikkus ja inimkond laiemalt on praegu hädas, on just ühene mõtlemine, üheselt mõtlev inimene, kes ka soovib, et kõik asjad oleksid ühtmoodi, ja on valmis selleks kas või surma minema, et asjad ühtmoodi ka saaksid.*

Kui palju sellisest mõttevahetusest just uut ja edasiviivat tekib? Ja kui tekib, siis kuidas tegudeni jõutakse?

Eesti ajakirjanduse üks suuromanik Hans H.Luik väitel iseloomustab noort eesti põlvkonda „*teatud - vastumeelsus otsese võitluse vastu. Targem inimene taandub kõrvale tõlgendajaks – nii püsib närvikava korras*^{iv}. Ehk siis las tegusid teevad teised – kes iganes, ma vaatan kõrvalt. Ja uusi ideesid las pakuvad teised, ma ainult tõlgendan teiste mõtteid. Aga see annab võimaluse, et ideepakkujad ja tegutsejad pole need parimad võimalikud ja mitte üldistes huvides.

Halvemal juhul imiteeritakse kuulamist ja arutlemistki – lastakse aur välja ning vedur sõidab samadel rööbastel edasi. Või siis karavan läheb edasi vaatamata koerte haukumisele. Valdur Mikita on kirjutanud Postimehes hiljuti, et *seal, kus peaks võrsuma riigi ja rahva dialoog, lömitab lihtlabane propaganda. Igal pool on näha PR-firmade inetuid pardijälgi*^v.

Sellele aitab kaasa, kui ajakirjanikul ei ole aega olulise teemaga tegeleda süvitsi ja viia see lõpptulemuseni, sest meedia vajab aina uut ning eksklusiivset. Ka meediast ja sotsiaalmeedia kanalitest avalikkusesse tunginud loba, mis varem inimeste omavahelistesse juttudesse, köögilaua taha jäi, töötab ärakuulamise vastu.

Mis oleks lahenduseks?

Tahaks enam aeglast ajakirjandust ja selle mõttega tarbimist. Korrates ühe targa mehe, Raul Rebase sõnu – kui piirdute vaid pealkirjadega, saate petta. Sellest arusaamiseks on vaja ka head haridust. Mis ei pea just olema meediaharidus – piisab ka lihtsalt analüütiliselt mõtlema ja analüüsi nõudma õpetamisest.

Aga vaja on ka enam üldist ärakuulamiskultuuri laia arvamusvabaduse kõrvale.

Teiseks tuleb tunnistada ajakirjanduski kultuuri loovaks osaks – seda nii poliitikute, majandus- kui ka kultuuritegelaste poolt. Meedia saab ise hakkama, ajakirjandus meie kitsukesel meediaväljal vajab tuge ja kaitset. Sellist võimalikult sõltumatut tuge – näiteks kultuurkapitali ja, miks mitte, ka ajakirjanike liidu kaudu.

Ei maksa unustada, et saja aasta pärast vaadatakse ajalugu kirjutades ajakirjandust kui allikat.

ⁱ 1930 „Ajakirjandus seltskonna kohtu ees“, Õitsituled lk 98-110

ⁱⁱ 1988 Allan Kullaste kõne Eesti NSV Loominguliste Liitude pleenum, Tallinn „Eesti Raamat“

ⁱⁱⁱ 1930 „Ajakirjandus seltskonna kohtu ees“, Õitsituled lk 98-110

^{iv} <http://ekspress.delfi.ee/arvamus/kui-kaunis-ja-kui-orn-vabadus?id=77295458>

^v <http://alkeemia.delfi.ee/archive/print.php?id=77638246>